

Nationale
Opera
&
Ballet

amsterdams
andalusisch
orkest

MEERVAART

De Nationale Opera

OUM

A son's
quest

for
his mother

Bushra El-Turk, Wajdi Mouawad,
Kenza Koutchoukali

Opera
Forward
Festival
2025

Inhoud | Content

In het kort	6
Het verhaal	9
Tijdslijn	10
Interview met Bushra El-Turk, Kenza Koutchoukali en Wout van Tongeren	13
Achtergrond: De nalatenschap van Oum Kalthoum	21
Achtergrond: Over het werk van Wajdi Mouawad	29
Biografieën	34
Productieteam	38
Colofon	50
English	
In a nutshell	44
The story	47

Scan the QR code to read this
programme book in English

Bushra El-Turk

Voorstellingen

20, 21 en 23* maart 2025
21.30 uur/ *14.00 uur

Locatie

Nationale Opera & Ballet

Duur

Ca. 90 minuten

Deze voorstelling wordt gezongen en gesproken in het Engels en Arabisch, met boventiteling in het Nederlands en Engels.

Nederlandse vertaling boventitels: Karim Ameer (gesproken teksten) en afdeling dramaturgie De Nationale Opera (gezongen teksten)

Bushra El-Turk (1982)

Nieuwe productie

Oum – A Son’s Quest for His Mother

Libretto

Wout van Tongeren, gebaseerd op het toneelstuk *Un obus dans le coeur* en fragmenten uit de roman *Visage retrouvé* van Wajdi Mouawad, in de Engelse vertaling van Linda Gaboriau.

Wereldpremière

20 maart 2025
Nationale Opera & Ballet, Amsterdam

Muzikale leiding

Kanako Abe

Regie en concept

Kenza Koutchoukali

Decor en video

Yannick Verweij

Kostuums

Hannah Sibai

Licht

Yuri Schreuders

Choreografie

Roshanak Morrowatian

Dramaturgie

Wout van Tongeren

Wahab

Nadia Amin

Alt

Ghalia Benali

Mezzosopraan

Dima Orsho

Sopraan

Bernadeta Astari

Orkest

Amsterdams Andalusisch Orkest

Muzikaal projectleider

Amsterdams Andalusisch Orkest

Elias El Houssaini

Het lied ‘Al-Atlal’ van Oum Kalthoum is gecomponeerd door Riad Al Sunbati op een tekst samengesteld uit gedichten van Ibrahim Nagi.

Het video-ontwerp bevat foto’s gemaakt door MARYAM TOUZANI.

In het kort

Oum Kalthoum als muzikale inspiratiebron

De Egyptische zangeres Oum Kalthoum is zonder twijfel een van de meest gevierde artiesten in het Midden-Oosten en Noord-Afrika; de liefde voor haar liederen doorkruist generaties, sociale klassen en etnische groepen. Vijftig jaar na haar dood is de muziek van Oum Kalthoum nog altijd springlevend, ook in een grote West-Europese stad als Amsterdam, waar haar stem klinkt in talloze huiskamers, winkels en auto's. De laatste jaren wordt haar werk ook steeds vaker vertolkt in de concert- en theaterzalen van de stad, onder meer vanwege de inspanningen van het Amsterdams Andalusisch Orkest en Meervaar. Met *Oum – A Son's Quest for His Mother* bundelen zij hun krachten met De Nationale Opera om in het hart van de stad een muziektheatervoorstelling te presenteren geïnspireerd door het muzikale universum van Oum Kalthoum.

→ Lees meer over Oum Kalthoum op pagina 21.

Bushra El-Turk en Kenza Koutchoukali

Oum – A Son's Quest for His Mother is de eerste samenwerking van componist Bushra El-Turk en regisseur Kenza Koutchoukali. El-Turk werd meermaals onderscheiden voor haar vorige opera, *Woman at Point Zero*, die in première ging in Aix-en-Provence en daarna werd uitgevoerd bij onder meer The Royal Opera (Londen), Wiener Festwochen en Seoul Performing Arts Festival. Koutchoukali stond aan de wieg van nieuwe opera's bij onder andere De Nationale Opera en de Wiener Staatsoper. *Oum – A Son's Quest for His Mother* is voor hen beiden een project dat raakt aan hun persoonlijke geschiedenis, als West-Europese artiesten met wortels in Noord-Afrika en het Midden-Oosten.

→ Lees op pagina 13 het interview met de makers.

Een verhaal van Wajdi Mouawad

In zijn debuutroman *Visage retrouvé* vertelt de Libanees-Canadese schrijver en theatermaker Wajdi Mouawad over de getroebleerde relatie tussen een zoon en zijn moeder. Elementen uit Mouawads persoonlijke geschiedenis zijn in de roman te herkennen: zo vlucht de hoofdpersoon met zijn familie uit een door oorlog verscheurd land en zien we de strubbelingen wanneer hij zijn plek niet lijkt te vinden binnen zijn gezin en in zijn nieuwe thuisland – tot de kunst hem uiteindelijk redding biedt. Mouawad bewerkte zijn roman zelf tot een theatermonoloog, die samen met enkele fragmenten uit de roman aan de basis ligt van het libretto van de muziektheatervoorstelling *Oum – A Son's Quest for His Mother*. De titel 'Oum' verwijst zowel naar de muzikale inspiratiebron Oum Kalthoum als naar het verhaal: 'oum' is het Arabische woord voor moeder.

→ Lees meer Wajdi Maouwad en zijn werk in het achtergrondartikel op pagina 29.

Het Amsterdams Andalusisch Orkest tijdens Radio Cairo (DNO, 2024)

Al-Atlal

Componist Bushra El-Turk en regisseur Kenza Koutchoukali besloten het verhaal van Wajdi Mouawad te verbinden met een van Oum Kalthoums bekendste liederen: 'Al-Atlal' ('De ruïnes'). De tekst van dat nummer, samengesteld uit twee gedichten van Ibrahim Nagi, werd op muziek gezet door Riad Al Sunbati. 'Al-Atlal' bezingt een verloren liefde maar kan door de rijkdom aan beelden en betekenislagen veel breder worden geïnterpreteerd. Door de melancholie van het lied heen spreekt de kracht om in de gebrokenheid van het bestaan schoonheid en betekenis te kunnen vinden. Bushra El-Turk verwerkte het lied in haar compositie, waarin elementen uit 'Al-Atlal' vrijwel voortdurend te horen zijn, soms duidelijk te identificeren, soms nauwelijks herkenbaar. In de slotscène van de voorstelling klinkt het lied (nagenoeg) in zijn geheel.

Het verhaal

Een winternacht in een grote stad, ergens in het Westen. Wahab, een jongen van 19, ploetert door een sneeuwstorm, op weg naar het ziekenhuis waar zijn moeder op sterven ligt. Zijn hoofd maalt: kan hij nog omkeren? Waarom huilt hij niet? En hoe is de relatie met zijn moeder zo gecompliceerd geworden?

Wahab herinnert zich zijn veertiende verjaardag – de dag waarop het gezicht van zijn moeder plotsklaps volkomen veranderd was. Niemand leek het op te merken: Wahab was de enige die haar niet meer herkende. Meer episodes uit zijn jeugd dolen door zijn hoofd. En langzaamaan wordt het hem duidelijk dat deze tocht naar zijn moeders sterfbed ook een confrontatie zal worden met het spook uit zijn verleden dat hem blijft achtervolgen: de herinnering aan een gruwelijke gebeurtenis in zijn geboorteland, waarvan hij als zevenjarig jongetje getuige was.

Op weg naar zijn moeder draagt Wahab diep in zijn hart het lied 'Al-Atlal' ('De ruïnes') van de Egyptische zangeres Oum Kalthoum met zich mee. Het lied belichaamt het verdriet om een verloren thuis, de hunkering naar liefde en, uiteindelijk, de hoop op verzoening te midden van de brokstukken van een relatie.

Tijdlijn

Oum Kalthoum en Wajdi Mouawad

Oum Kalthoum met haar vader

Circa 1898-1904

Oum Kalthoum wordt geboren in Tamay Ez-Zahayra, een dorp centraal in de Nijldelta. Haar vader is de plaatselijke imam en verdient bij door religieuze liederen te zingen op feesten. Hij doet dit in eerste instantie samen met zijn zoon, maar wanneer Oum Kalthoum al op jonge leeftijd een opmerkelijk mooie zangstem ontwikkelt, wordt ze snel bij het familie-ensemble betrokken.

Circa 1915

Het talent van Oum Kalthoum valt ook op bij mensen uit de professionele muzikwereld, en in haar tienerjaren krijgt ze steeds meer optredens aangeboden, waardoor ze haar familie deels kan onderhouden.

Circa 1923

Na meerdere bezoeken vestigt de familie van Oum Kalthoum zich definitief in Caïro. In die stad begint

op dat moment een culturele bloeiperiode, voortvloeiend uit de Egyptische revolutie van 1919 en de daaropvolgende gedeeltelijke onafhankelijkheid van het Verenigd Koninkrijk. Caïro wordt het culturele centrum van de Arabische wereld.

1934

Oum Kalthoum, inmiddels een gevestigde artiest in het hele Arabische taalgebied, verzorgt de openingsuitzending van het nieuw opgerichte Radio Caïro. Vanaf dat moment zal ze iedere eerste donderdag van de maand een concert voor de omroep verzorgen. Tijdens de concerten zijn de straten van Caïro nagenoeg leeg omdat iedereen zich voor de radio verzamelt, wat de concerten een legendarische status oplevert. In daaropvolgende jaren ontwikkelt Oum Kalthoum zich ook tot filmster en speelt ze in verschillende Egyptische speelfilms.

Gamal Abdel Nasser in 1958

De uitvaart van Oum Kalthoum

1952

De staatsgreep van 1952 leidt tot de val van het Egyptische koningshuis en definitieve onafhankelijkheid van Groot-Brittannië. Oum Kalthoum onderhoudt een goede band met Gamal Abdel Nasser, die vanaf 1956 president wordt van de jonge Egyptische republiek. Oum Kalthoum zet haar muziek steeds meer in binnen een politieke context. Tegelijkertijd maakt Nasser gebruik van haar populariteit: zijn speeches voor de radio worden vaak tactisch rond de uitzendingen van Oum Kalthoum gepland.

1967

Tijdens de zesdaagse oorlog van juni 1967 lijdt Egypte een verpletterende nederlaag in de strijd met Israël. In de nasleep organiseert Oum Kalthoum in verschillende landen benefietconcerten voor de heropbouw van het Egyptische leger. Ze voert vaak het lied 'Al-Atlal' uit, dat ze een jaar voor de oorlog had uitgebracht. Het wordt een grote hit in het Midden-Oosten. Een jaar na de oorlog, in 1968, wordt in Libanon schrijver Wajdi Mouawad geboren.

1975

Op 3 februari 1975 overlijdt Oum Kalthoum. Haar uitvaart trekt naar verluidt zo'n 4 miljoen mensen naar de straten van Caïro. Twee maanden later breekt in Libanon de burgeroorlog uit. Het begin daarvan wordt gemarkeerd door de gewelddadigheden op 13 april, bekend geworden als 'zwarte zondag'. Die dag leidt een reeks bloedige confrontaties tot een massamoord als een bus met Palestijnse inzittenden wordt belaagd door een rechtse christelijke militie. Tijdens de vijftien jaar durende oorlog ontvluchten ongeveer een miljoen Libanezen het land, onder hen een tienjarige Wajdi Mouawad met zijn familie, en de ouders van componist Bushra El-Turk.

2002

Via Frankrijk is de familie van Wajdi Mouawad in 1983 in Montreal, Canada terechtgekomen. Daar volgde Mouawad een theateropleiding en ontpopte hij zich tot regisseur en (toneel)schrijver. In 2002 publiceert hij zijn debuutroman *Visage retrouvé*, deels gebaseerd op zijn eigen jeugdherinneringen. De voorstelling *Oum – A Son's Quest for His Mother* is gebaseerd op deze roman en de toneelbewerking die Mouawad daar later zelf van maakte.

Nadia Amin en zangeressen Dima Orsho, Bernadeta Astari en Ghalia Benali tijdens een repetitie

Foto: Bart Grietens

Interview met Bushra El-Turk, Kenza Koutchoukali en Wout van Tongeren

“Een canvas waarop iedereen zijn verhaal kan projecteren”

Componist Bushra El-Turk, regisseur Kenza Koutchoukali en dramaturg en librettist Wout van Tongeren ontwikkelden samen het concept van *Oum – A Son's Quest for His Mother*. Tijdens de tweede repetitieweek reflecteren de makers op hun nieuwe werk-in-wording.

***Oum – A Son's Quest for His Mother* is geïnspireerd door de muziek van Oum Kalthoum. Welke rol speelde haar werk in jullie leven voordat jullie bij dit project betrokken raakten?**

Kenza Koutchoukali: “Mijn vader is geboren en opgegroeid in Algerije. In de MONA-regio (Midden-Oosten en Noord-Afrika, red.) wordt wel gezegd: ‘je bent óf van Oum Kalthoum óf van Fairouz’. Mijn vader was een groot fan van de laatste, maar hij had ook een documentaire over Oum Kalthoum op DVD, die nu bij mij in de kast staat.”

“Mijn vader had een complexe relatie tot zijn geboorteland. Doordat Algerije een Franse kolonie was, heeft hij het Franse schoolsysteem doorlopen, inclusief een studie in Parijs. Maar naast de ontwikkelingsmogelijkheden die de Franse bezetting hem bood, was het natuurlijk een gewelddadig en onderdrukkend regime. Dat moet

conflicterend zijn geweest, en ik denk dat terug te zien in de wijze waarop de Arabische cultuur soms heel aanwezig was in mijn vaders leven en in andere perioden meer naar de achtergrond bewoog.”

“Mijn bewuste kennismaking met de muziek van Oum Kalthoum was toen ik ernaar luisterde op uitnodiging van Mohamed Aadroun, artistiek directeur van het Amsterdams Andalusisch Orkest. Het bijzondere was dat ik mij meteen thuis voelde in de muziek, met name in de ritmes. Blijkbaar had ik deze muziek vaker gehoord dan ik me bewust was.”

Bushra El-Turk: “Voor mij representeert de muziek van Oum Kalthoum het leven van mijn ouders voor de burgeroorlog. Mijn ouders zijn geboren in Libanon en mijn vader, die wat ouder was, heeft daar de jaren '50 en '60 – de periode na de onafhankelijkheid van Frankrijk – echt als

een gouden periode beleefd. Oum Kalthoum is een van de grote stemmen van die periode. In 1975 brak de burgeroorlog uit. Een paar jaar later zijn mijn ouders getrouwd en naar Engeland gevlucht, waar ik geboren ben. Toen we na de burgeroorlog het land weer bezochten, was het huis van mijn ouders gehavend maar grotendeels intact. Alle meubels stonden er nog: een interieur dat zelfs voor de oorlog al ouderwets geweest moest zijn. Ik kon me helemaal in die gouden jaren wanen. Ook lagen daar nog tal van platen van Oum Kalthoum. En als ik haar muziek nu hoor, kan ik de geur van dat huis weer ruiken.”

Wout van Tongeren: “Mijn band met Oum Kalthoum is die van de *outsider*. Door de gesprekken met onze partners van het Amsterdams Andalusisch Orkest en de Meervaart, ontdekte ik hoe aanwezig haar muziek ook in Nederland is, terwijl de meeste mensen zonder wortels in de MONA-regio zich daar nauwelijks bewust van zijn. Ik moest haar muziek eerder gehoord hebben, in een taxi of in flarden die overwaaien uit de woonkamer van mijn achterburen op een zomerdag. En toch voelt dit project als een eerste kennismaking, omdat ik nu pas echt ben gaan luisteren. Voor dit project heb ik mij ingespannen om een muzikale cultuur te leren kennen die afwijkt van de muzikale referenties waarmee ik vertrouwd was. Ik realiseer mij dat veel mensen met een migratieachtergrond voortdurend dit soort inspanningen verrichten, om bruggen te slaan tussen de cultuur die hen thuis gevormd heeft, en de maatschappij waarin van hen verwacht wordt dat ze met heel andere culturele codes bekend zijn.”

Kenza, je was de eerste maker die bij het project betrokken raakte. Hoe gebeurde dat?

Koutchoukali: “Eerder regisseerde ik bij De Nationale Opera *Hoe Anansi the stories of the world bevrijdde*, geïnspireerd op verhalen uit de West-Afrikaanse en Caribische cultuur. Werkend

aan die productie realiseerde ik mij dat ik nog nooit iets gemaakt had waarin mijn eigen biculturele achtergrond direct meespeelde. Daarover raakte ik in gesprek met Mohamed Aadroun en toevallig liepen in die periode ook de gesprekken over een samenwerkingsproject tussen ‘zijn’ Amsterdams Andalusisch Orkest, De Nationale Opera en Meervaart. Zij hadden al bedacht dat het project door Oum Kalthoum geïnspireerd zou moeten zijn. Vervolgens vroegen ze mij om daar verdere artistieke invulling aan te geven.”

En hoe ben je tot het concept voor deze voorstelling gekomen?

Koutchoukali: “Ik wist meteen dat het geen biografische opera moest worden. Hoe zou je zo’n iconische zangeres kunnen representeren in een muziektheatervoorstelling? Liever wilde ik iets doen met de betekenis die Oum Kalthoum heeft voor verschillende generaties, hier in onze samenleving, op dit moment.” “Ik denk dat het heel belangrijk is om je culturele achtergrond te kennen, zodat je deze vervolgens op je eigen manier kunt inbedden in het leven zoals je dat wilt leiden. Maar daarvoor moet het bestaansrecht van die cultuur in je omgeving gedragen worden, en dat is vandaag de dag helaas niet vanzelfsprekend. Zo kwam ik op het idee om een verhaal te vertellen over iemand die worstelt met diens culturele achtergrond en daardoor met zichzelf. En toen suggereerde Wout dat we naar het werk van de Libanese schrijver Wajdi Mouawad zouden kunnen kijken.”

Van Tongeren: “Ik herinner me nog hoe dat ging: we bedachten in een van onze gesprekken een schetsmatig verhaal over iemand die van zijn ouders een stel platen of cassettes met muziek erft en ze eigenlijk wil weggooien, maar dan toch begint te luisteren. Zo raakt die persoon in dialoog met de cultuur van zijn ouders. En toen dacht ik aan Wajdi Mouawad. Thema’s als migratie en de

Bushra El-Turk en Kenza Koutchoukali in gesprek met dirigent Kanako Abe en zangeres Bernadeta Astari

verhouding tussen kinderen en hun ouders staan centraal in zijn werk. We wilden hem benaderen als librettist, maar toen vond Kenza zijn roman *Visage retrouvé*, waarin hij een prachtig verhaal vertelt over precies de thema’s die we wilden aansnijden.”

Koutchoukali: “Tegelijkertijd wilde ik al langer contact leggen met componist Bushra El-Turk. Via via was ik bekend geraakt met haar werk en toen ik op dit verhaal stuitte, wist ik zeker dat zij de geknipte persoon zou zijn om dit stuk te componeren. Bushra is een componist die haar identiteit als vanzelfsprekend lijkt mee te nemen in wat ze maakt, en dat bewonder ik heel erg. Sommige kunstenaars kiezen er bewust voor om dat weg te stoppen, Bushra niet.”

El-Turk: “Toen Kenza mij benaderde, voelde ik meteen dat ik met haar wilde samenwerken. Er was chemie, deels door gemeenschappelijke interesses, maar ook door persoonlijke raakvlakken: we zijn allebei kinderen van ouders uit de diaspora. En toen Kenza me vertelde over het

verhaal van Wajdi Mouawad, voelde ik dat we hiermee iets heel krachtig konden maken.”

“De afgelopen jaren heb ik regelmatig geworsteld met het vormgeven van mijn Arabische wortels in mijn muziek. Als mensen je zien als een Arabische componist, verwachten ze ook dat je daar een herkenbare vorm aan geeft in je werk. In vlagen ben ik daarin meebewogen of heb ik me er juist tegen verzet. Ik vind het belangrijk dat mensen verder kijken dan alleen mijn roots, ik ben meer dan dat.”

Wat neem je mee uit de muziek van Oum Kalthoum?

El-Turk: “De muziek van Oum Kalthoum raakt mij heel persoonlijk. Het is niet eenvoudig te werken met materiaal waar je zoveel respect voor hebt. Er is veel dat je intact wil laten, maar gedurende het proces ben ik er ook achter gekomen hoeveel ruimte er in haar muziek zit. De muziek is heel open en ontvankelijk voor herinterpretaties. Dat maakte dat ik een soort kaleidoscopisch werk kon

maken: soms staat Oum Kalthoum heel herkenbaar centraal, op andere momenten zijn de elementen die ik aan haar muziek ontleen voor het publiek nauwelijks nog herkenbaar. Het is alsof je kijkt naar een essentie, die volledig wordt geabstraheerd.”

“Haar muziek staat ook bol van de improvisaties; haar concerten waren nooit twee keer hetzelfde. Dat probeer ik mee te nemen in de compositie. Samen met de musici werk ik met verschillende gradaties van improvisatie: van ornamentering op een voorschreven melodie, tot bijna volledig vrije improvisatie.”

Het nummer ‘Al-Atlal’ van Oum Kalthoum heeft een prominente plaats in de voorstelling. Waarom hebben jullie daarvoor gekozen?

El-Turk: “‘Al-Atlal’ is van een indrukwekkende complexiteit, en het heeft een fragmentarische structuur die zich goed leent voor ons project. En tegelijkertijd is het lied temperamentvol en communicatief, wat het heel geschikt maakt voor muziektheater. Toen we ons verder verdiepten in de tekst van ‘Al-Atlal’, wisten we dat het nummer ook op dat vlak goed zou passen: er zijn zoveel zinnen in het lied die een extra dimensie geven aan de gebeurtenissen in de voorstelling. Het lied is eigenlijk een opera in zichzelf, met zijn eigen vertelling, die een wisselwerking aangaat met de muziektheatervoorstelling waarin hij geïntegreerd is.”

Koutchoukali: “De conceptuele link heeft te maken met de binnenwereld van het hoofdpersoon, Wahab. Hij is op zoek naar verzoening met zijn moeder, van wie hij vervreemd is geraakt, en daarmee verlangt hij ook naar verzoening met met zichzelf. Daartoe moet hij een groot trauma onder ogen zien, waar hij het liefst van weg zou willen blijven kijken. Dat vertaalt zich in zijn relatie tot de muziek: pas als Wahab zich met zijn moeder verzoend heeft, kan hij de muziek van Oum

Kalthoum volledig toelaten, en op dat moment breekt ‘Al-Atlal’ ook in een soort ‘pure’ vorm door in de voorstelling.”

“Uiteindelijk is de betekenis van het nummer ook wrang. De titel verwijst naar ruïnes, het nummer gaat over verlies. Dat sluit aan bij wat Oum Kalthoum representeert voor veel mensen, namelijk de band met het land van je voorouders, waar je nooit meer helemaal thuis kunt zijn.”

Was het nooit eng of overweldigend om met deze materie aan de slag te gaan?

El-Turk: “Natuurlijk is het spannend om een stuk te schrijven dat een relatie aangaat met het werk van zo’n grote artiest. Maar dat geldt ook voor andere projecten – als je een strikkwartet schrijft is daar ook altijd de erfenis van Mozart, Schubert, etcetera. Het kan intimiderend zijn, maar je moet het aangaan. Via dit project heb ik ook de wereld van mijn ouders beter willen begrijpen. Ik heb eindeloos geluisterd naar oude, krakende opnamen van muziek uit de tijd dat zij jong waren. Dit project is voor mij echt een puzzel, waarin we allerlei stukjes in elkaar proberen te passen.”

Koutchoukali: “Inderdaad, dit project voelt als een puzzel, zowel artistiek als persoonlijk. Ik wilde heel graag met deze thematiek aan de slag gaan, maar vroeg me tegelijkertijd af welk recht ik had om met dit materiaal te werken. Ik ken Algerije alleen als het land van mijn vader. Ondanks dat ik hier in Nederland ben geboren en opgegroeid, blijft er altijd iets aan me trekken. Hoe ga je daarmee om als mens? Dat is echt waar dit stuk over gaat. Oum Kalthoum als cultureel fenomeen is een canvas geworden voor iedereen om zijn eigen verhaal op te projecteren. Haar werk leent zich daarvoor – Oum Kalthoum is daarin ontzettend genereus.”

Tekst: Maxim Paulissen

“Wat zegt ‘de dame’?”

Oum Kalthoum tijdens een concert in 1967

Foto: Getty Images

De nalatenschap van Oum Kalthoum

De naam Oum Kalthoum is bij velen bekend, maar wat maakt haar werk zo bijzonder? Musicoloog Lillie Gordon schetst een beeld van de nalatenschap van deze iconische artiest, en gaat in op de betekenis die haar muziek heeft voor talloze mensen in de Arabische wereld en ver daarbuiten.

‘Al-Atlal’ is in de eerste plaats een melancholisch liefdeslied, zoals zoveel klassieke Egyptische liederen. Als individu leef je mee met de hoofdpersoon, die tussen ‘de ruïnes’ van een voorbijgeleefde staat. Je luistert vol verwondering en zingt misschien mee wanneer de zangeres je met extreme gevoeligheid en behendigheid meevoert van een verlangen dat “je ribben verbrandt” naar gelukkige herinneringen aan een romantische wandeling over “maanverlichte paden”. En toch, in het lied wordt duidelijk dat dit universele liefdesverhaal over meer gaat dan romantiek. De minnaar smeekt: “Geef me mijn vrijheid, ontketen mijn handen”. Meer dan vijftig jaar later gebruikt men deze zin nog steeds om onvrede met onrechtvaardige regeringen te uiten. (...)

Artiesten als Oum Kalthoum zijn zeldzaam. Haar muziek is een van de grootste artistieke prestaties in de Egyptische (en Arabische) muziekgeschiedenis, maar je hoort haar liederen evengoed geneu-riëd worden in de rij bij de supermarkt of snoei-hard door de speakers schallen tijdens een bruiloft. Gedurende haar vijftigjarige carrière en in de decennia daarna is ze de meest herkenbare stem van Egypte en misschien wel van het hele Arabische taalgebied geworden. Hoewel haar

verhaal en muziek uitzonderlijk zijn, voelen ze aan als het verhaal van iedereen en vertellen ze een collectieve geschiedenis.

Een eigentijdse esthetiek

Gedurende haar hele carrière zette Oum Kalthoum een unieke mix in van esthetiek en beeldtaal die vakkundig aansloot bij de veranderende tijdgeest. Ze werd geboren in een plattelandsdorp in de agrarische regio van de Nijldelta rond het begin van de 20ste eeuw (ca. 1898-1904). Haar vader, Shaykh Ibrahim, leidde de plaatselijke moskee en zong in de omgeving op religieuze feestdagen en familiegelegenheden. Als kind moest Oum Kalthoum op de plaatselijke school de Koran uit het hoofd leren en voordragen, vaardigheden waar critici later haar verfijnde dictie aan toeschreven. Zelfs als volwassene, nadat Oum Kalthoum een meer kosmopolitische esthetiek had aangenomen, zou haar landelijke, volkse en religieuze opvoeding fans en politici aanspreken die op zoek waren naar een eenvoudige, rechtschapen en uniek-Egyptische culturele vertegenwoordiger.

Na aanvankelijke reserves om zijn dochter in het openbaar te laten optreden uit bezorgdheid over haar reputatie als vrouw, besloot Shaykh Ibrahim

uiteindelijk Oum Kalthoum op te nemen in de zanggroep van het gezin. Naar verluidt kleepte haar vader haar aanvankelijk als jongen, meer om zijn eigen ongemak met haar deelname aan de groep te verzachten dan om het publiek voor de gek te houden. Met de groep trad Oum Kalthoum overal in de regio op met religieus repertoire, soms in de huizen van plaatselijke notabelen met verreikende connecties. Haar reputatie als zangeres groeide naarmate de familie steeds verder reisde voor optredens, vaak per trein, waardoor ze haar honorarium kon verhogen en haar familie kon onderhouden.

Aangemoedigd door verschillende mecenasen met goede connecties, verhuisde de familie van Oum Kalthoum begin jaren '20 naar Caïro. In een golf van stedelijke migratie verhuisden destijds duizenden families van het platteland naar Caïro, het industriële, commerciële en mediacentrum van Egypte. Daar begon Oum Kalthoum voor het eerst op te treden met een klein instrumentaal ensemble (takht), wat haar een onmiskenbaar stedelijk geluid bezorgde. Haar takht bestond uit een aantal van de beste instrumentalisten van Egypte, waaronder violist Sami al-Shawwa en udspeeler en componist Muhammad al-Qasabji. Ze organiseerden openbare concerten (een nieuw fenomeen), met een (soms luidruchtig) publiek dat bestond uit Egyptenaren, Europeanen en leden van de Ottomaanse elite. In navolging van de mode van die tijd begon ze ook seculiere liederen te zingen, waarvan sommige botsten met haar imago van plattelandsmeisje. Uiteindelijk liet Oum Kalthoum dat imago achter zich en omarmde ze nieuwe technologieën en modes, terwijl ze een mate van bescheidenheid behield waar andere vrouwelijke artiesten in die tijd minder waarde aan hechtten.

Oum Kalthoum maakte haar eerste opnames aan het begin van de jaren '20, maar volgens biograaf en etnomusicoloog Virginia Danielson zijn haar opnames uit 1927 de echte start van haar carrière.

Liederen als 'In Kunt 'Asamih' (compositie Muhammad al-Qasabji, tekst Ahmed Rami) voldeden aan de tijdsgeest door klassieke kunstzinnigheid, moderne esthetiek en romantische poëzie te combineren. Sinds haar komst naar Caïro kreeg Oum Kalthoum les van de beroemde docent al-Shaykh Abu-l-'Ila Muhammad. Hoewel ze al een volleerd zangeres was, vergrootte deze leraar haar kennis van het Arabische klassieke melodie- en poëzierepertoire, van de techniek van stembeheersing en bovenal van de wijze waarop ze de betekenis van de tekst kon verwerken in haar vocale uitvoering. Tegelijkertijd combineerde Muhammad al-Qasabji in zijn composities tertsen en grote melodische sprongen, die het publiek 'Europees' in de oren klonken, met bewegingen die typisch waren voor het Arabische tonale systeem van maqams (toonladders met de bijbehorende overlevering van veelgebruikte frasen en accenten, red.). Ten slotte versmolt Ahmed Rami's poëzie een zinsbouw die verwant is aan romantische poëzie met beeldspraak die gebruikelijk is in Arabische liederen. Oum Kalthoum combineerde deze elementen met haar vocale expressie, waaronder het zorgvuldige gebruik van schorheid en een breed vibrato, om een mix te creëren die werd ervaren als modern, klassiek en gegrond. Hoewel haar vroege repertoire niet haar meest bekende is gebleven, omvatte het wel het veelzijdige moment waarop het ontstond.

Herhalen en opnieuw vormgeven

Oum Kalthoums bekendheid groeide niet alleen door opnames, maar ook doordat zij andere nieuwe media als radio en film omarmde. Vanaf 1934 begon de Egyptische (nationale) radio haar liederen en uiteindelijk ook haar live optredens op de eerste donderdag van elke maand uit te zenden. Omdat de donderdagavond het begin van het weekend markeerde in overwegend islamitische landen zoals Egypte, kregen deze uitzendingen het karakter van nationale evenementen. Inwoners van Caïro herinneren zich dat de

Oum Kalthoum bij de sfinx in Gizeh, 1967

doorgaans luidruchtige en drukke straten van de stad op die donderdagavonden ongewoon stil werden, omdat de meeste mensen zich verzamelden rond hun radio's thuis of in openbare ruimten, waaronder de duizenden cafés van Caïro. Door deze uitzendingen werd Oum Kalthoum een nationaal ankerpunt, een vast onderdeel van ieders maandelijks routine, ritme en rituelen. (...)

Oum Kalthoum omarmde ook de film en speelde in de jaren '30 en '40 in zes speelfilms. Veel mensen beschouwen deze periode als het hoogtepunt van de Egyptische cinema – en met Caïro als het mediacentrum van de Arabische wereld in die tijd, waren Egyptische films ver buiten de landsgrenzen te zien. Haar films, net als haar liederen, boden een combinatie van moderne en traditionele esthetiek. Waar de helft van haar films historische drama's waren, legde de andere helft de klassenverschillen en sociaal-culturele spanningen van die tijd bloot. In de film *Fatma* (1947) speelt Oum

Kalthoum een verpleegster die verleid wordt door de broer van een rijke patiënt. Hij trouwt met haar, maar laat haar dan weer vallen, uit afkeer van de arbeiderswijk waar zij onder de inwoners een graag geziene figuur is. Uiteindelijk helpen haar burens haar om de boosdoener aan te klagen. De film plaatst de deugdzzaamheid en loyaliteit van de arbeidersklasse in contrast met de losbandigheid en het corrupte gedrag van de rijken, een voorbode van de Egyptische revolutie die slechts vijf jaar later zou plaatsvinden.

In haar films zong Oum Kalthoum voornamelijk korte, gevarieerde liedjes. Deze stonden in schril contrast met haar optredens, waarin ze bekendstond om het verlengen van liederen door middel van herhalingen en variaties. Tegen de jaren '40 specialiseerde ze zich in een lang liedformat dat vaak 'ughniyya' wordt genoemd, een meerdelige compositie met contrasterende instrumentale en vocale secties, waarbij het enige herhaalde

materiaal van de oorspronkelijke composities in de laatste paar regels van de vocale delen zit. Het eerder genoemde 'Al-Atlat' is een goed voorbeeld van dit type lied. Oum Kalthoum gebruikte haar korte filmliedjes vaak als basis voor deze langere versies, waarbij ze een origineel van vijf minuten soms wel een uur liet duren. (...)

Veranderend politiek landschap

Oum Kalthoums positie als symbool van het nieuwe Egypte is ook verbonden met de wijze waarop ze zich engageerde met het veranderende politieke landschap. Ze kende koning Farouk I en werd in haar vroege jaren door hem onderscheiden. Ondanks aanvankelijke reserves, besloot Gamal Abdel Nasser na zijn revolutie van 1952 om de liefde van het volk voor de ster te benutten en promootte hij haar op grote schaal op de staatsradio. Veel Egyptenaren zagen parallellen tussen de twee figuren, die beiden voortkwamen uit de landelijke arbeidersklasse en uitgroeiden tot symbolen van het moderne Egypte.

Volgens musicoloog Laura Lohman begon Oum Kalthoum zich vanaf de jaren '50 doelbewust patriotistisch te profileren. Met 'Concerten voor Egypte' trad ze op door het hele Midden- Oosten en Europa om geld in te zamelen voor de regering na de nederlaag van Egypte in de zesdaagse oorlog van 1967. Nu zij een internationale superster was, promootte ze de pan-Arabische agenda van Nasser en ontplooidde ze ook een aantal humanitaire initiatieven. Naast de overvloedige creativiteit in haar optredens zelf, nam ze ook niet-muzikale stappen om haar publieke imago vorm te geven.

Tarab - Extase

Oum Kalthoum onderscheidt zich misschien wel het meest door haar beheersing van wat al van oudsher het esthetische doel van Arabische kunst-muziek was: *tarab*. *Tarab* is een moeilijk te vertalen woord, dat niet volledig kan worden omschreven

als 'betovering' of 'extase'. Het beschrijft het gevoel volledig op te gaan in de emotionele inhoud van een kunstwerk, meestal muziek. Zangers worden vaak 'mutrib'/'mutriba' genoemd, een woord met dezelfde etymologische oorsprong. (...) Oum Kalthoum bracht al haar invloeden, esthetische keuzes en vaardigheden succesvol samen om toe te werken naar gevoelens van *tarab*. Het bijwonen van haar optredens en het luisteren naar haar opnames bracht haar publiek diep in vervoering, waardoor er ruimte ontstond om melancholie en emotioneel conflict te beleven. (...)

Nalatenschap

Meer dan veertig jaar na haar dood in 1975 blijft Oum Kalthoum een centrale figuur in Egypte, de Arabische wereld en daarbuiten. Sommige Egyptische radiostations zenden nog steeds op gezette tijden een van haar lange liederen uit. Deze uitzendingen schallen door wijken vanuit de alomtegenwoordige cafés in Caïro, waar veel mensen hun avonden doorbrengen. Haar muziek wordt vertolkt tijdens zangwedstrijden op televisie, door religieuze muziekgroepen en door topzangeressen uit de Arabische wereld, waaronder Nancy Ajram. Er zijns zelfs hologramconcerten van de artiest georganiseerd. Als iemand in Egypte je vraagt: "Wat zegt 'de dame'?", word je uitgedaagd om een citaat uit een Oum Kalthoum-nummer te noemen dat bij je huidige situatie past.

De muziek van Oum Kalthoum is vele dingen. Ze is 'een leerschool', bestudeerd binnen de meest gerenommeerde Arabische muziekacademies. Haar muziek is een feest, want haar liederen weerklinken tussen hedendaagse populaire liederen op bruiloften binnen alle sociale klassen. Soms draagt haar muziek bij aan een volksrevolutie. Tot slot zijn haar liederen kunstwerken: innovatief, prachtig, alom bekend en innig geliefd.

Tekst: Dr. Lillie S. Gordon, Northern Arizona University
Vertaling en inkorting: Maxim Paulissen

Hoezen van grammofoonplaten van Oum Kalthoum

Ghalia Benali en musici van het Amsterdams Andalusisch Orkest tijdens een repetitie

Literatuur in plaats van geweld

Wajdi Mouawad

Foto: Simon Gosselin

Over het werk van Wajdi Mouawad

Het oeuvre van Wajdi Mouawad lijkt een voortdurende uiteenzetting met zijn persoonlijke geschiedenis. Toch overstijgt zijn werk het particuliere: Mouawad transformeert zijn eigen ervaringen in een krachtige literaire vorm met grote zeggingskracht.

Wajdi Mouawad is een van de prominente toneel-schrijvers van zijn generatie. Zijn werk is in veel landen uitgevoerd; in Nederland is hij het meest bekend van zijn toneelstukken *Vogels* (*Tous des oiseaux*, in 2023 uitgevoerd door ITA) en *Branden* (*Incendies*, in 2010 gespeeld door het RO Theater en in 2024/2025 door Toneelgroep Oostpool en Toneelschuur Producties).

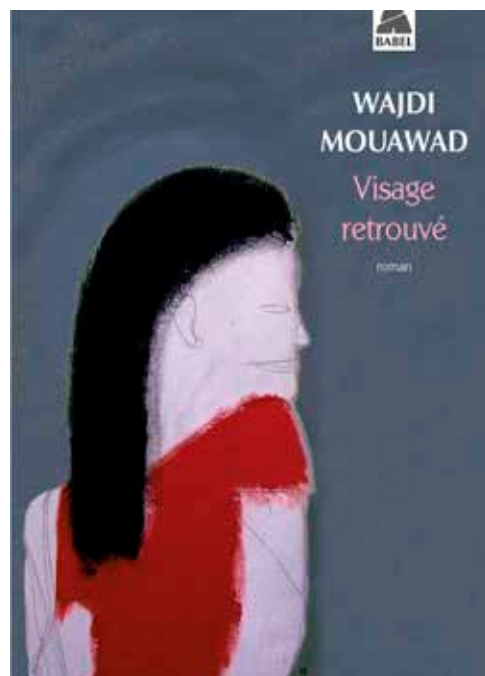
Mouawad bracht de eerste tien jaar van zijn leven door in Libanon. In 1978, tijdens de Libanese burger-oorlog, vluchtte hij met zijn familie naar Frankrijk, terwijl zijn vader achterbleef om te werken. Vijf jaar later vestigde het gezin zich in Quebec, Canada. Daar had Mouawad moeite om te aarden – hij spijbelde veel en bracht zijn tijd liever door in de bioscoop – totdat hij auditie deed voor een thea-teropleiding. Hij werd aangenomen en ontwikkelde zich tot acteur, regisseur en schrijver. Mouawad leidde verschillende theatergezelschappen en is sinds 2016 directeur van La Colline – théâtre natio-nal in Parijs.

Het werk van Mouawad ademt een herkenbare, persoonlijke stijl: beeldend, emotioneel geladen en rijk aan monologen. Zijn personages lijken via de taal grip te willen krijgen op hun eigen bestaan en de wereld om hen heen. Des te opvallender is het dat in zijn verhalen vol weelderig sprekende perso-nages ook het zwijgen – de weigering om te spre-ken – een belangrijke plaats heeft. Zwijgzaamheid van personages sluit communicatie met het publiek echter niet uit: in *Oum – A Son's Quest for His Mother* is de hoofdpersoon Wahab voortdurend aan het woord, maar uit zijn monoloog blijkt dat hij tegenover zijn familie juist heel gesloten is.

Door Mouawads toneelstukken en romans heen duiken tal van terugkerende elementen op, zoals tweelingen, spookverschijningen en dierfiguren. Ook thema's die raken aan zijn persoonlijke geschiedenis keren steeds terug: migratie, gebro-ken families en de doorwerking van verlies en geweld. Veel van Mouawads teksten verwijzen impliciet of expliciet naar de burgeroorlog die hij als kind meemaakte. Dat geldt ook voor de teksten die aan de oorsprong liggen van de muziektheaterpro-ductie *Oum – A Son's Quest for His Mother*.

Het verhaal van Wahab

Het libretto van de voorstelling is gebaseerd op Mouawads toneelstuk *Un obus dans le coeur* ('Een bom in het hart'), dat op zijn beurt een bewerking is van zijn romandebuut *Visage retrouvé* ('Hervonden gezicht'). De roman volgt het perspectief van

Boekomslag van de roman *Visage retrouvé*

ontdekt dat zijn moeder een ander, volkomen vreemd gezicht gekregen heeft. Radeloos loopt hij weg van huis.

Het hoofdstuk 'La beauté' ('De schoonheid') beschrijft zijn tocht door een winters landschap. Wahab beleeft de overweldigende, rauwe kracht van de natuur en heeft een wonderlijke ontmoeting met een zwijgend meisje. Wanneer de politie hem terugbrengt naar huis, klampt hij zich vast aan de ervaring van de schoonheid die hij heeft teruggevonden nadat zij in zijn kindertijd door het oorlogsgeweld was weggevaagd.

In het laatste hoofdstuk, 'La colère' ('De woede'), is Wahab negentien en een beginnende schilder. De terugkeer naar de ik-vorm suggereert dat hij meer grip heeft gekregen op zijn leven. Toch blijft de transformatie van zijn moeder een raadsel en draagt hij het trauma van zijn jeugd nog altijd met zich mee. Het toneelstuk en de muziektheatervoorstelling volgen grotendeels de lijn van dit derde hoofdstuk: Wahab is op weg naar het ziekenhuis waar zijn moeder op sterven ligt. In een stroom van woorden – doordrenkt van woede – reflecteert hij op zijn leven. Bij het doodsbod van zijn moeder ondergaat Wahab ten slotte een louterende ervaring en begrijpt hij eindelijk het raadsel van haar gedaanteverandering, waarna hij zich met zijn verleden kan verzoenen.

Woede als erfenis

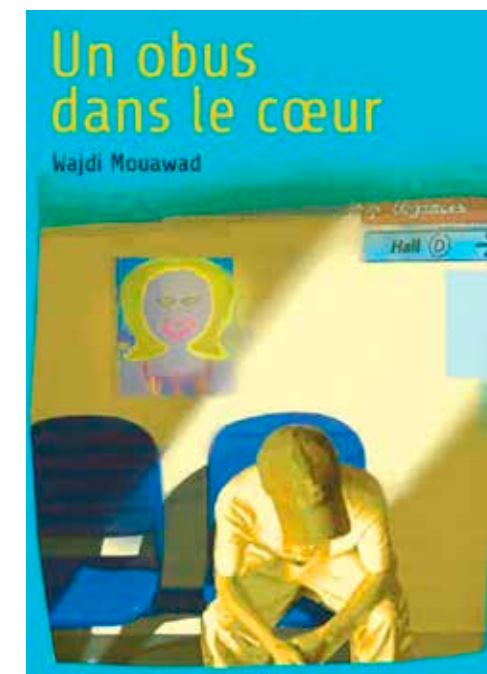
Woede, de titel van het laatste hoofdstuk, is een van de terugkerende thema's in Mouawads oeuvre. In een interview in 2019 zegt hij hierover: "Die woede heeft niets met redelijkheid te maken. Ze grijpt me aan, ze houdt me in haar greep. Die woede is niet de mijne, ik heb haar geërfd van een hele cultuur, van een hele generatie die de burgeroorlog heeft meegemaakt en nooit de kans kreeg haar te uiten. Ik ben de erfgenaam van die woede en heb ervoor gekozen een deel van mijn leven te wijden aan de expressie daarvan. (...) Ik voel mezelf de

bewaarplaats van een oeroude woede die voorafgaat aan die van mijn generatie en haar overstijgt; schrijven is een plaats om die woede te herinneren." (*Études*, maart 2019)

Mouawads schrijverschap lijkt in veel opzichten een reactie op het geweld dat hij als kind meemaakte en de haat die daaraan ten grondslag lag. In een recent interview met *Le Monde* zegt hij dat zijn ballingschap hem iets belangrijks heeft gegeven, namelijk: "Het verlangen en de nieuwsgierigheid om hen op te zoeken die ik had geleerd te haten, dat wil zeggen, de vreemdeling, de ander. Zoals veel Libanezen, heb ik geleerd te geloven dat degenen die niet waren zoals ik een bedreiging vormden, dat wij de slachtoffers waren en zij de beulen. Ik had het verlangen toenadering te zoeken tot de soennieten, de sjieten, de Palestijnen, de Israëliërs, de joden, al diegenen die ik had leren haten. Niet alleen had ik de wens hen te ontmoeten, ik heb hen ook tot de hoofdpersonen van mijn stukken gemaakt. De vraag naar verzoening, naar harmonie is echt door de ballingschap ontstaan." (*Le Monde*, 3 november 2024)

Een aanslag op de toeschouwer

Mouawads onderkenning van gevoelens als woede en haat in zichzelf en zijn streven om in weerwil van die gevoelens de 'ander' te leren kennen, geven zijn teksten een grote relevantie. En precies hierin krijgt zijn werk, terwijl het wortelt in hoogstpersoonlijke ervaringen, een zeggingskracht die het particuliere overstijgt. Het geeft uitdrukking aan gevoelens die, wanneer ze worden genegeerd, gemakkelijk tot agressie leiden. Dit is literatuur die in de plaats springt van het geweld, niet door de onderliggende emoties te sussen, maar door ze een stem, een artistieke uitdrukking te geven. Zijn teksten transformeren het reële geweld dat in de samenleving op de loer ligt tot een esthetische 'aanslag' op de toeschouwer: "Op symbolische wijze wilde ik aanslagen plegen: ik wilde bommen laten vallen in de hoofden van mensen. Die bom, dat was het verhaal

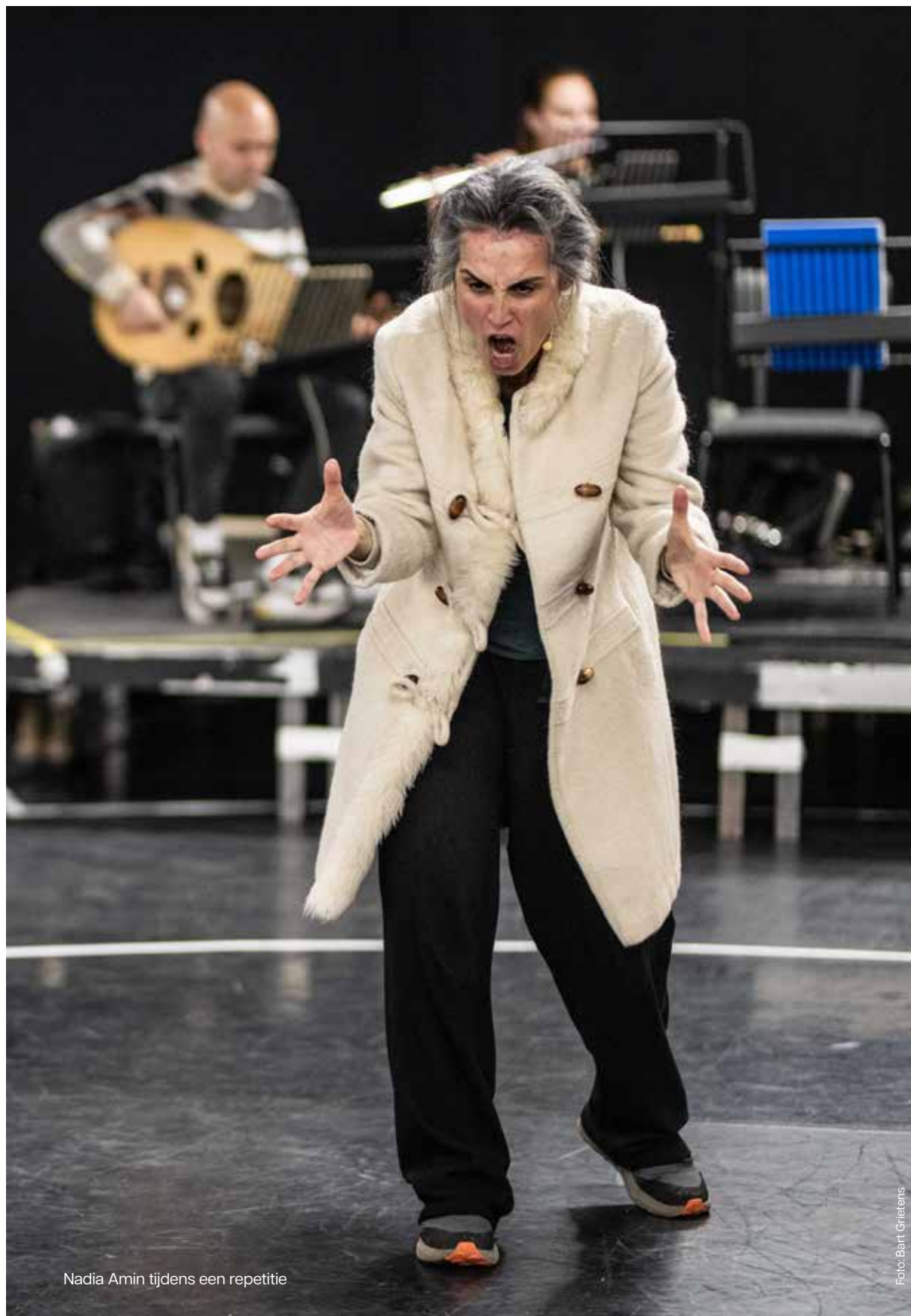

Boekomslag van het toneelstuk *Un obus dans le cœur*

en de emotie die het overbracht. Ik wilde dat de toeschouwers de voorstelling geschokt, verbijzeld zouden verlaten." (*Études*, maart 2019)

Deze 'aanvalspoetica' is niet cynisch of nihilistisch. Mouawad laat zijn toneelstukken vaak hoopvol eindigen: getroebleerde personages vinden gemoedrust, trauma's die van ouders op kinderen werden doorgegeven, lijken geheeld te kunnen worden. "Het komt er uiteindelijk op neer hoe je je verhaal besluit te eindigen. Ik wil geen meedogenloos einde maken, want ik ben geen pessimist" (*Sens-Dessous*, januari 2007). In het huidige tijdsgewricht, waarin de polarisatie toeneemt en ook het veilige West-Europa direct betrokken dreigt te raken bij gewelddadige conflicten, is Mouawads werk, dat de 'vreemde' opzoekt en de schaduwzijden van de mens onderkent, urgenter dan ooit.

Tekst: Wout van Tongeren

Nadia Amin tijdens een repetitie

Foto: Bart Grietens

Kenza Koutchoukali en choreograaf Roshanak Morrowatian tijdens een repetitie

Foto: Bart Grietens

Artistiek team

Bushra El-Turk

Compositie

Componist Bushra El-Turk werd geboren in Londen. Ze schreef meer dan 60 werken voor prestigieuze orkesten, ensembles, festivals en zalen waaronder London Symphony Orchestra, London Sinfonietta, het Lets Radiokoor, BBC Proms en Deutsche Oper Berlin. Haar composities werden ook meermaals uitgezonden op radio en televisie. In haar werk combineert en integreert ze muziek en musici van verschillende culturen en tradities. Haar meest recente opera *Woman at Point Zero* ging in première op het Festival d'Aix-en-Provence en werd uitgevoerd in verschillende landen, waaronder Groot Brittannië (Royal Opera House), België (o.a. De Singel), Spanje (Palau de les Arts Reina Sofia) en Oostenrijk (Wiener Festwochen). Het werk won prijzen als de Music Theatre Now Prize 2023 en de Ivor Novello Award voor Best Stage Work Composition 2024. El-Turk werd door de BBC benoemd tot een van de 100 meest inspirerende vrouwen van vandaag. Ze is de oprichter en artistiek leider van het Britse genreoverschrijdende muziekensemble Zar. DNO-debuut

Wajdi Mouawad

Schrijver van het oorspronkelijke verhaal

Schrijver, regisseur en acteur Wajdi Mouawad bracht zijn jeugd door in Libanon, zijn pubertijd in Frankrijk, zijn jongvolwassen jaren in Quebec en woont nu in Frankrijk. Hij heeft zowel zijn eigen toneelstukken als hedendaags en klassiek repertoire geregisseerd, vaak in bewerking. Hij was

artistiek directeur van het Théâtre de Quat'Sous in Montreal van 2000 tot 2004 en van het Théâtre français du Centre national des arts in Ottawa van 2007 tot 2012. Sinds 2016 is hij directeur van La Colline - théâtre national. In Nederland is Mouawad vooral bekend om zijn toneelstukken *Littoral*, *Incendies*, *Forêts* en *Tous des oiseaux*, die de afgelopen jaren allemaal in Nederlandse vertaling zijn opgevoerd. Mouawad heeft twee romans gepubliceerd: *Visage retrouvé* in 2002 en *Anima* in 2012.

Kanako Abe

Muzikale leiding

Dirigent Kanako Abe studeerde aan het Conservatoire de Paris, waar ze het Ensemble Multilaterale oprichtte. Abe is een expert in het hedendaagse repertoire en bracht meer dan 200 werken in première. Ze is muzikaal leider van het Orchestre Symphonique des Dômes en het Ensemble Orochi, en dirigeerde daarnaast orkesten als Orchestre national d'Île-de-France, het Roemeens Nationaal Radio-orkest en het Philharmonieorkest Tokio. Ze dirigeerde de wereldpremière van Bushra El-Turk's opera *Woman at Point Zero* op het Festival d'Aix-en-Provence in 2022 en tijdens de daaropvolgende internationale tournee. DNO-debuut

Kenza Koutchoukali

Regie en concept

Regisseur Kenza Koutchoukali werkte met componisten als Jan-Peter de Graaff, Leonard Evers en Mathilde Wantenaar aan verschillende vormen van muziektheater. Na de jeugdvoorstelling *Goud!*,

een coproductie van De Nationale Opera en Opera Zuid, maakte ze bij DNO de familievoorstelling *Hoe Anansi the stories of the world bevrijdde* voor de grote zaal. Onlangs regisseerde ze de kameropera *Elektrische Fische* van componist Hannah Eisendle voor de Wiener Staatsoper, en regisseerde ze Bartók's *Hertog Blauwbaards burcht* bij Opera Zuid. Bij De Nationale Opera regisseerde ze recent Tom Johnsons *The Four Note Opera*.

Yannick Verweij

Decor en video

Yannick Verweij volgde de opleidingen Theatre Design aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU) en Drama aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Gent. Naast zijn werk als ontwerper (decor, kostuum, licht, video), werkt hij ook als regisseur en schrijver, en als docent aan de HKU. Hij ontwierp onder meer voor Theater Oostpool (*De Bananengeneratie*), de Biënnale van Venetië (scenografie voor het Nederlandse Paviljoen), Philharmonie de Luxembourg (*Parmi les étoiles*) en Opera Zuid (*Hertog Blauwbaards burcht*). Voor De Nationale Opera ontwierp hij eerder decor en kostuums voor *The Four Note Opera*.

Hannah Sibai

Kostuums

De Brits-Syrische ontwerper Hannah Sibai studeerde aan het Wimbledon College of Arts in Londen en maakte ontwerpen voor toneel, opera, musicals, film en kunstinstallaties. Recent werkte ze voor gezelschappen als Theatre by the Lake, Opera North, Bristol Old Vic en National Theatre

Public Acts. Ook maakte ze ontwerpen voor videoclips van onder anderen Kaiser Chiefs. Naast haar werk als ontwerper geeft ze ook ontwerpworkshops voor verschillende culturele instellingen, festivals, scholen en universiteiten. DNO-debuut

Yuri Schreuders

Licht

De Nederlandse lichtontwerper Yuri Schreuders studeerde aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, waar hij zich specialiseerde in lichtontwerpen. Recent maakte hij lichtontwerpen voor gezelschappen als Theater Oostpool (*Cock*, *Het achtste leven* (voor *Brilka*) en *The Almighty Sometimes*), Jakop Ahlbom Company (*Horror*, *Unseen* en *Strangely Familiar*) en Holland Opera (*Kersentuin*, *Bluebeard* en *Koekjes*). Ook maakte hij ontwerpen voor verschillende cabaretiers, onder wie Kiki Schippers, Plien en Bianca en Van der Laan en Woe. DNO-debuut

Roshanak Morrowatian

Choreografie

Danser, performer en choreograaf Roshanak Morrowatian behaalde haar Bachelor in Dans en haar Master in Danscompositie aan de Folkwang Universität der Künste in Essen. Ze danste in producties van kunstenaars als Marina Abramović, Pina Bausch en Isabelle Beernaert. Als choreograaf creëerde Roshanak werken voor onder meer het schrit_tmacher Festival, de Toneelacademie Maastricht, SALLY Dansgezelschap Maastricht en haar eigen dansgezelschap Rover. In 2020 ontving ze

Cast

de BNG Bank Dansprijs en de Prijs van de Nederlandse Dansdagen. Ze werkt als gastdocent aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. DNO-debuut.

Wout van Tongeren

Libretto en dramaturgie

Wout van Tongeren volgde studies in theater en filosofie aan ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten Arnhem, de Universiteit Utrecht en de Radboud Universiteit. Hij werkte als dramaturg voor onder andere Silbersee en Opera Zuid (*Die Zauberflöte* en *Hertog Blauwbaards burcht*). Sinds 2017 is hij als dramaturg verbonden aan Nationale Opera & Ballet. Daar was hij onder meer betrokken bij de producties *Hoe Anansi the stories of the world bevrijdde*, *Lennox* en *Animal Farm*.

Elias El Houssaini

Muzikaal projectleider AAO

Elias El Houssaini is een Marokkaanse violist, componist en muziekdocent. Met zijn kennis van Arabische en Andalusische muziek heeft hij bijgedragen aan tal van muzikale projecten in Marokko en daarbuiten. Zo heeft hij recent een nouba (muziekstuk) vastgelegd voor de unieke Anthologie van de Arabo-Andalusische muziek. Naast het bewerken en documenteren van muziekstukken, onderwijst hij studenten in de specifieke Arabische muzikale grammatica. Hij werkte samen met artiesten als Estrella Morente, Troupe Librejano en schreef mee aan een publicatie over de legendarische zanger en muzikant Abdessadak Chekara. DNO-debuut

Nadia Amin

Wahab

De Nederlandse actrice Nadia Amin studeerde aan de Toneelacademie Maastricht. Na haar afstuderen werd ze lid van Toneelgroep De Appel, waarna ze onderdeel was van de vaste spelerskern van het Noord Nederlands Toneel (o.a. *Carrousel* en *Nina S. Quoted*). Recent was ze te zien in voorstellingen van Silbersee (*De Toverfluit* en *Songs for a Passerby*), Internationaal Theater Amsterdam (*De dokter*) en Toneelschuur Producties (*Huis van Troje*). Naast haar werk in het theater speelde ze recent in de series *Red Light* en *Judas*. Nadia werkte eerder samen met componist Bushra El-Turk als regie-assistent bij de Gentse productie van *Woman at Point Zero*. DNO-debuut

Ghalia Benali

Alt

De Tunesisch-Belgische zangeres, songwriter, actrice en beeldend kunstenaar Ghalia Benali is een veelzijdige artiest die moeiteloos bruggen slaat tussen Arabische muziek en poëzie en hedendaagse Westerse muziek, barokinvloeden en jazz. Ze trad op in gerenommeerde zalen als de Philharmonie de Paris, Palais des Beaux-Arts (Brussel), Elbphilharmonie (Hamburg) en het Operagebouw van Cairo en op festivals als Carthage Festival, Jerash Festival en WOMAD. Ze werkte samen met kunstenaars uit verschillende disciplines, waaronder recentelijk Philip Catherine en Sidi Larbi Cherkaoui, en met ensembles als Zefiro Torna en Vocalconsort Berlin.

Naast haar podiumwerk was ze als actrice te zien in meerdere prijswinnende films. DNO-debuut

Dima Orsho

Mezzosopraan

Dima Orsho is een veelgeprezen Syrisch-Amerikaanse zangeres en componist. Haar carrière strekt zich uit van klassieke muziek en jazz tot muziek uit het Midden-Oosten. Met een Master of Music in Opera Performance van The Boston Conservatory en een Bachelor of Music in zang en klarinet van het Damascus High Institute of Music, combineert ze technisch meesterschap met diepe artistieke expressie. Dima werkte samen met gerenommeerde ensembles als het Silk Road Ensemble, NDR Big Band, Metropole Orkest en het Morgenland Festival Chamber Orchestra, en met artiesten als Yo-Yo Ma en Tina Turner. DNO-debuut

Bernadeta Astari

Sopraan

De veelzijdige sopraan Bernadeta Astari werd geboren in Indonesië en studeerde aan het Utrechts Conservatorium. Nog tijdens haar studie won ze prijzen bij The Dutch Classical Talent, het Prinses Christina Concours en op het IVC 's-Hertogenbosch. Ze zong verschillende rollen bij de Nederlandse Reisopera, waaronder First Fairy en Spring in *The Fairy-Queen* en Amour in *Orphée et Eurydice*. Daarnaast was ze te zien in producties van onder meer World Opera Lab, Urland, Stichting Libi/Djojokarso, Touki Delphine en De Warme

Winkel en op het Grachtenfestival, Holland Festival, O. Festival, November Music, Down the Rabbit Hole, Oerol en Festival Oude Muziek Utrecht. DNO-debuut

Productieteam

Assistent-regisseur en avondregie

Nico Weggemans

Stagiair regie

Meia Oei

Assistent video-ontwerp

Joske Commandeur

Repetitoren

Samir Bendimered

Irina Sisoyeva

Taalcoach

Peter Lockwood

Voorstellingsleiding

Marjolein Bergsma

Marie-José Litjens

Niek Stroomer

Artistieke planning

Sonja Heyl

Eerste toneelmeester

Peter Brem

Eerste belichter

Coen van der Hoeven

Eerste rekwisiteur

Niko Groot

Decor supervisie

Valerie Smalen

Kostuum supervisie

Lars Willhausen

Eerste kleder

Jazmin Blaton

Eerste grimeur

Carlijn Spee

Geluidstechniek

Ramón Schoones

Videotechniek

Erik Vrees

Juan de Ferrari Montoya

Titelregie

Eveline Karssen

Bediening boventiteling

Irina Trajkovska

Hoofd muziekbibliotheek

Rudolf Weges

Productieleiding

Joshua de Kuyper

Productieleader

Amsterdams

Andalusisch Orkest

Floor van der Sluis

Co- producenten

Amsterdams Andalusisch Orkest

Creative director

Mohamed Aadroun

Zakelijk directeur

Eva Hermus

Meervaart

Directeur

Yassine Boussaid

Artistiek coördinator

Christiaan Mooij

Amsterdams Andalusisch Orkest

Viool

Elias El Houssaini

Mohamed Al Mokhlis

Altviool

Jaafar Lougmani

Cello

Léa Besançon

Contrabas

Rémy Dielemans

Ney en dwarsfluit

Marianne Noordink

Ganûn

Ahmed El Maai

Ud

Haytham Safia

Percussie

Modar Salama

Duduk, kaval, blokfluiten en kromhoorn

Raphaëla

Danksagmüller

(tevens verbonden aan

Ensemble Zar)

Kamanche, ghichak, viool en altviool

Faraz Eshghi Sahraei

(tevens verbonden aan

Ensemble Zar)

Accordeon

Bartosz Glowacki

(tevens verbonden aan

Ensemble Zar)

Het Amsterdams Andalusisch Orkest (AAO) is in 2011 opgericht door jonge Amsterdamse en Marokkaanse musici en creatieve geesten. Zij deelden een liefde voor de zeggingskracht en reikwijdte van de Andalusische cultuur, Al-Andalus, die wordt gekenmerkt door culturele vermenigving van Arabische, Amazigh, Joodse, Islamitische en Christelijke tradities. Met een veelzijdige aanpak die muziek combineert met dans, theater en storytelling, brengt het AAO niet alleen traditionele klanken tot leven, maar creëert het ook nieuwe kunstvormen.

Het orkest staat bekend om zijn brede palet aan voorstellingen, van intieme optredens in monumentale locaties zoals de Portugese Synagoge in Amsterdam, tot grootse concerten in iconische zalen zoals het Concertgebouw. Met eigen producties zoals het Ud Festival en samenwerkingen met gerenommeerde artiesten, ensembles en festivals – zoals Marcel Khalife, Sami Yusuf, Estrella Morente, De Nationale Opera, Metropole Orkest, Le Guess Who? en Holland Festival – heeft het AAO een internationale reputatie opgebouwd.

De Nationale Opera

De Nationale Opera staat bekend om haar diverse programmering van zowel klassieke als moderne opera's en het constante hoge niveau van haar voorstellingen. Met vernieuwende producties, speciaal voor De Nationale Opera gecomponeerde werken en een frisse blik op bekend repertoire wordt de kunstvorm levendig gehouden voor de toekomst. Sinds september 2018 is Sophie de Lint directeur van De Nationale Opera.

Het gezelschap werd opgericht in december 1964 en maakte een ontwikkeling door van repertoire-gezelschap naar stagionegezelschap. Dat betekent dat De Nationale Opera geen vast ensemble heeft en dat er gemiddeld één opera per maand te zien is. Hiervoor worden gastsolisten en afzonderlijke artistieke teams aangetrokken. Geregeld komen coproducties tot stand met gerenommeerde internationale operagezelschappen.

Meervaat

Meervaat is een eigentijds, grootstedelijk en all-round theater met een breed toegankelijke programmering. In haar aanbod heeft het theater bijzondere aandacht voor de representatie van de grootstedelijke samenleving. In Meervaat komen publiek en makers met uiteenlopende achtergronden, smaakvoorkeuren en ambities met elkaar in contact.

Meervaat verbindt de buurt, de stad en de bredere wereld met elkaar. Dit doet zij als podium, als broedkamer van talent, als centrum voor vrijetijdsbesteding, als plek voor sociaal-artistieke projecten en als kenniscentrum voor grootstedelijke podiumkunst. Daarnaast trekt Meervaat externe partijen aan die een congres of evenement organiseren. Zij zien een meerwaarde in de artistiek-maatschappelijke context van het theater. De interactie van deze activiteiten maakt Meervaat tot een cultureel knooppunt dat geworteld is in het hart van Amsterdam Nieuw-West.

Bushra El-Turk

Ghalia Benali, Bernadeta Astari en Nadia Amin met op de achtergrond leden van het Amsterdams Andalusisch Orkest

In a nutshell

The inspiring music of Oum Kalthoum

The Egyptian singer Oum Kalthoum is undoubtedly one of the most celebrated artists in the Middle East and North Africa; the love for her songs transcends generations, social classes, and ethnic groups. Fifty years after her passing, Oum Kalthoum's music remains as vibrant as ever, including in Western European cities like Amsterdam, where her voice echoes through countless living rooms, shops, and cars. In recent years, her work has been performed increasingly in the city's concert halls and theatres, thanks in part to the efforts of the Amsterdam Andalusian Orchestra and Meervaart. With *Oum – A Son's Quest for His Mother*, they join forces with the Dutch National Opera to present a music-theatre production inspired by the musical universe of Oum Kalthoum, right in the heart of Amsterdam.

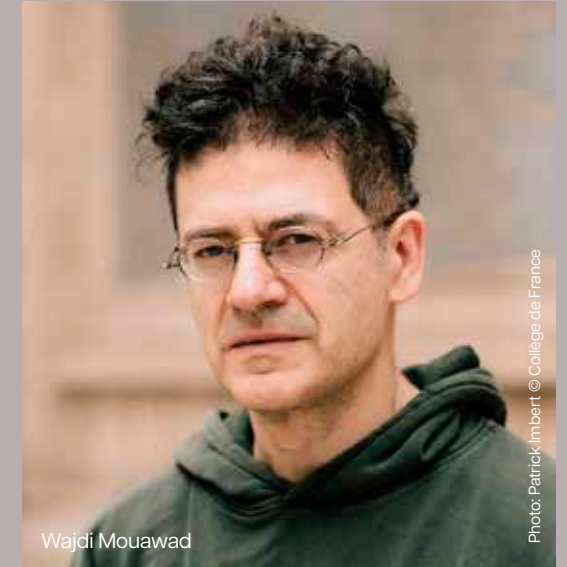
Bushra El-Turk and Kenza Koutchoukali

Oum – A Son's Quest for His Mother marks the first collaboration between composer Bushra El-Turk and director Kenza Koutchoukali. El-Turk has received multiple awards for her previous opera, *Woman at Point Zero*, which premiered in Aix-en-Provence before being performed at venues including The Royal Opera (London), Vienna Festival, and the Seoul Performing Arts Festival. Koutchoukali has played a key role in developing new operas at institutions such as the Dutch National Opera and the Vienna State Opera. For both artists, *Oum – A Son's Quest for His Mother* is a project that resonates with their personal histories, as Western European artists with roots in North Africa and the Middle East.

A story by Wajdi Mouawad

In his debut novel *Visage retrouvé*, Lebanese-Canadian writer and theatre maker Wajdi Mouawad explores the troubled relationship between a son and his mother. Elements of Mouawad's personal history can be recognized in the novel: the protagonist flees a war-torn country with his family and struggles to find his place – both within his family and in his new homeland – until art ultimately offers him salvation. Mouawad himself adapted his novel into a theatrical monologue, which, along with selected passages from the book, forms the foundation of the libretto for the music-theatre production *Oum – A Son's Quest for His Mother*. The title *Oum* refers both to the musical inspiration, Oum Kalthoum, and to the story itself: 'oum' is the Arabic word for mother.

The Amsterdam Andalusian Orchestra in *Radio Cairo* (DNO, 2024)

Al-Atlal

Composer Bushra El-Turk and director Kenza Koutchoukali decided to connect Wajdi Mouawad's story with one of Oum Kalthoum's most famous songs: 'Al-Atlal' (*The Ruins*). The lyrics of this song, composed from two poems by Ibrahim Nagi, were set to music by Riad Al Sunbati. 'Al-Atlal' laments a lost love, but its rich imagery and multiple layers of meaning allow for much broader interpretations. Beneath the song's melancholy lies a deep resilience – the ability to find beauty and meaning in the fractures of existence. Bushra El-Turk wove the song into her composition, where elements of 'Al-Atlal' can be heard almost continuously – sometimes clearly recognizable, at other times barely perceptible. In the production's climax, the song is performed (almost) in its entirety.

The story

A winter's night in a city somewhere in the Western world. Wahab, a nineteen-year-old boy, is struggling through a snowstorm, on his way to the hospital where his mother is on her deathbed. His head is spinning: is it too late to turn around? Why isn't he crying? How did his relationship with his mother become so complicated?

Wahab remembers his fourteenth birthday, the day on which he discovered his mother's face had changed all of a sudden. No one else noticed; Wahab was the only person who no longer recognised her. Other episodes from his childhood run through his mind. It gradually becomes clear to him that this trip to see his dying mother will also be a confrontation with a haunting memory from the distant past, an awful event in the country of his birth that he witnessed as a seven-year-old.

On his way to his mother, Wahab carries the song *Al-Atlal* ('The ruins') by the Egyptian singer Oum Kalthoum deep in his heart. The song encapsulates the grief of losing your home, longing for love and ultimately the hope for reconciliation amidst the debris of a broken relationship.

Word Vriend

De Nationale Opera dankt

Als Vriend van Nationale Opera & Ballet draagt u bij aan nieuwe voorstellingen en aan de ontwikkeling van jonge zangers en dansers. Daarom heeft u als Vriend altijd een streepje voor! Zo krijgt u voorrang bij de kaartverkoop, ontmoet u artiesten en makers, en wordt u uitgenodigd voor bijzondere activiteiten voor én achter de schermen. Ook ontvangt u drie keer per jaar een tijdschrift met achtergrondinformatie over onze artiesten en makers.

Steunen kan op de volgende manieren:

- Word Vriend voor € 75 per jaar
- Word Gouden Vriend voor € 250 per jaar* (en geniet van nog meer voordelen!)
- Word Patroon vanaf € 1.500 per jaar*
- Tussen 25 en 40 jaar? Word Young Patron
- Neem Nationale Opera & Ballet op in uw testament

* Door belastingvoordeel krijgt u tot meer dan de helft van uw gift terug van de belastingdienst.

Draag bij aan onze kunstvormen en beleef opera en ballet van nog dichterbij! Scan de QR-code voor meer informatie of neem contact met ons op via:

Marthe Seydel

steun@operaballet.nl

Stichting Nationale Opera & Ballet
Fondsrekeningnummer:
NL20 ABNA 0540179523, o.v.v.
'Donatie De Nationale Opera'

operaballet.nl/steun

Subsidiënten

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

**Gemeente
Amsterdam**

Hoofdsponsor Nationale Opera & Ballet

HOUTHOFF

Founding Partner Opera Forward Festival

FONDS 21

Productiepartner Opera Forward Festival

A M
D M
O

Particulieren Nationale Opera & Ballet Fonds

Vrienden en Patronen van De Nationale Opera, Young Patrons van Nationale Opera & Ballet en alle donateurs die bijdroegen aan deze productie.

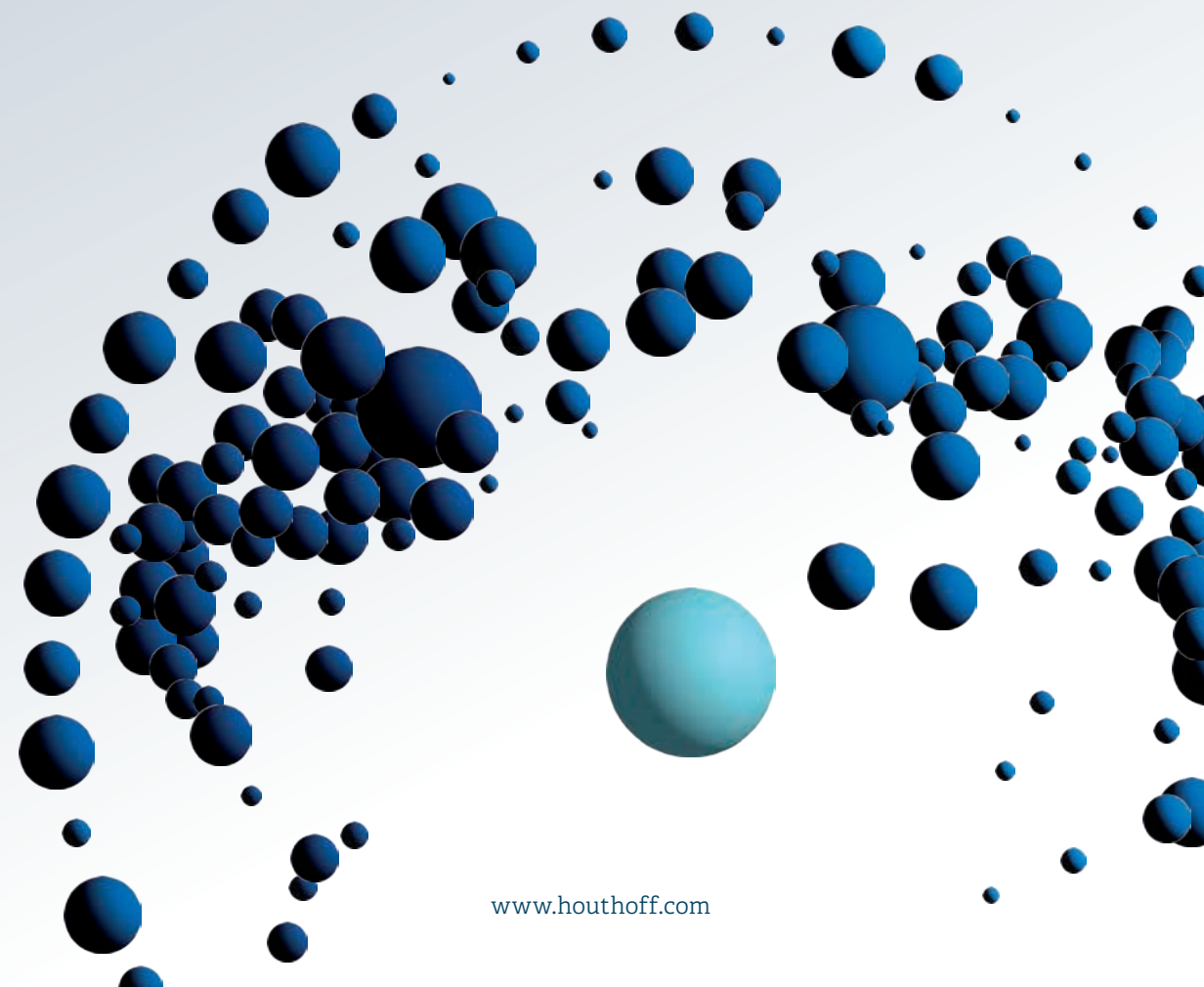
NO&B Business Lounge Leden

Houthoff, ING, Loyens & Loeff,
De Nederlandsche Bank, SPIE Nederland B.V., Snippe Projecten B.V., Victoria, Bidfood, Endymion Amsterdam, Höcker Advocaten, IBS Capital Allies, Optimix Vermogensbeheer, QA Consulting, Quality Services, Rodriguez B.V., A Culinary Affair

HOUTHOFF

Making our clients and people successful

We are proud to be the main sponsor of Dutch National Opera & Ballet

www.houthoff.com

Colofon

Uitgever

Nationale Opera & Ballet

Directeur De Nationale Opera

Sophie de Lint

Algemeen directeur

Stijn Schoonderwoerd

Directeur Het Nationale Ballet

Ted Brandsen

Directeur Techniek en Productie

Bob Brandsen

Raad van Toezicht

Louise Fresco – voorzitter, Gaby Allard, Jacobina Brinkman, Rochdi Darrazi, Bernard Foccroulle, Maarten Gelderman, Sadik Harchaoui, Tjark Tjin-A-Tsoi, Monique Vogelzang

Samenstelling en redactie

Wout van Tongeren

Ondersteuning redactie

Maxim Paulissen

Eindredactie

Wout van Tongeren en Laura Roling

Grafisch ontwerp

Total Design

Vormgeving

Mark Drillich

Productie

Saskia van Dongen

Druk

Tuijtel, Werkendam

Fotografie en beeld

Campagnebeeld: Howard Sochurek/Shutterstock.com

Repetitiefotografie: Bart Grietens

Teksten

In het kort

Tekst: Wout van Tongeren

Engelse vertaling: Clare Wilkinson

Het verhaal

Tekst: Wout van Tongeren

Engelse vertaling: Clare Wilkinson

Tijdslijn

Tekst: Maxim Paulissen en Wout van Tongeren, originele bijdrage (2025)

Interview met de makers

Tekst: Maxim Paulissen, originele bijdrage (2025)

“Wat zegt ‘de dame’?”

Tekst: Dr. Lillie S. Gordon, Northern Arizona University

Vertaald door: Maxim Paulissen

Oorspronkelijke artikel verschenen op:

EastEast, <https://easteast.world/posts/339>

Literatuur in plaats van geweld

Tekst: Wout van Tongeren, originele bijdrage (2025)

Biografieën

Maxim Paulissen

Tekst- en muziekrechten

OUM - A Son's Quest for His Mother

Gebaseerd op het toneelstuk *Un obus dans le coeur*

en fragmenten uit de roman *Visage retrouvé* van

Wajdi Mouawad

Engelse vertaling door Linda Gaboriau

Bushra El-Turk (componist)

Wout van Tongeren (libretto)

Het lied 'Al-Atial' is gebruikt onder licentie van Global Sound Limited.

Rechthebbenden die menen aan deze uitgave aanspraken te kunnen ontlenen, wordt verzocht contact op te nemen met de uitgever. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

CIP-gegevens Koninklijke Bibliotheek, Den Haag

Oum – A Son's Quest for His Mother [samenstelling Wout van Tongeren] Amsterdam, De Nationale Opera.

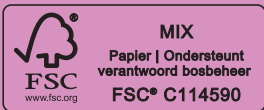
ISBN/EAN: 9789 050 823 593

Trefw.: Oum Kalthoum | Wajdi Mouawad | Bushra El-Turk |

Kenza Koutchoukali | Amsterdams Andalusisch Orkest

OperaVision

Nationale Opera & Ballet werkt samen met OperaVision, een gratis streamingplatform voor opera, gesteund door het Creative Europe-programma van de EU. OperaVision is de plek om online het gevarieerde en diverse landschap van muziektheater te zien. Meer informatie: operavision.eu

natureOffice.com/NL-077-443127

